

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС

ДЕРЕВ'ЯНКО Б. В.,
професор кафедри господарського
та екологічного права
(Донецький юридичний інститут
МВС України)

УДК 346.546.5

ЩОДО ТЕНДЕНЦІЙ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

У статті виявлено загальні тенденції у формуванні законодавства про захист суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції у розвинених країнах та визначено рівень відповідності українського законодавства загальносвітовим тенденціям.

Ключові слова: законодавство, суб'єкт господарювання, недобросовісна конкуренція, розвинені країни, загальносвітові тенденції.

В статье выявлены общие тенденции формирования законодательства о защите субъектов хозяйствования от недобросовестной конкуренции в развитых государствах и определен уровень соответствия украинского законодательства общемировым тенденциям.

Ключевые слова: законодательство, субъект хозяйствования, недобросовестная конкуренция, развитые государства, общемировые тенденции.

General trends shaping legislation on the protection of economic entities from unfair competition in developed countries have been identified in the article, the level of compliance with Ukrainian legislation with global trends was determined.

Key words: legislation, economic entity, unfair competition, developed countries, global trends.

Вступ. Появу феномену недобросовісної конкуренції в сучасному вигляді багато авторів відносять до кінця XVIII – початку XIX століття. Поступово повна свобода стала не вигідною державі, оскільки окремі виробники почали застосовувати жорсткі або недозволені прийоми конкурентної боротьби. Постає необхідність у правовому регулюванні методів і засобів ведення конкуренції, щоб підтримувати необхідну структуру ринку. Так, у певний історичний період розвитку виникло право охорони від недобросовісної конкуренції. Україна має власний спеціальний Закон «Про захист від недобросовісної конкуренції», кілька інших законів і підзаконних актів, норми Господарського кодексу України, які захищають суб'єктів господарювання від недобросовісних конкурентів. Проте на сьогодні наша країна є однією зі світових лідерів за кількістю порушень ділової репутації, реалізації піратських копій і контрафактної продукції; вітчизняне законодавство вимагає постійного вдосконалення, в тому числі з урахуванням іноземного позитивного досвіду. Пошуку відповідей на питання захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції присвячували свої роботи іноземні й українські вчені та практики, зокрема С.Б. Авдашева, Т.В. Бурмістрова, С.С. Валітов, В.М. Василенко,

М.І. Долишній, В.В. Каширіна, М.А. Козоріз, Н.М. Корчак, С.А. Кузьміна, В.В. Лаптев, С.Б. Мельник, Н.О. Саніахметова, К.Ю. Тотьєв, І.А. Шуміло та інші. Проте законодавство зарубіжних країн у контексті вдосконалення українського законодавства про захист від недобросовісної конкуренції потребує додаткового аналізу.

Постановка завдання. Метою написання статті є на основі аналізу законодавства окремих зарубіжних країн про захист суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції виявити загальні тенденції у формуванні такого законодавства, визначити рівень відповідності українського законодавства про захист від недобросовісної конкуренції загальносвітовим тенденціям.

Результати дослідження. У кожній країні законодавство про захист від недобросовісної конкуренції розвивалося по-різному, проте виділяють 4 напрями формування законодавства про захист від недобросовісної конкуренції та як його різновиду – законодавства про захист від неправомірного використання ділової репутації.

До країн із законодавством першого напрямку належать країни, в яких переслідування недобросовісної конкуренції проводиться на основі загальних положень цивільного права про делікти. До таких країн відносять Францію, Італію, Нідерланди. Взагалі історичною батьківщиною виникнення поняття «недобросовісна конкуренція» вважають Францію [1, с. 5]. Поняття недобросовісна конкуренція було закріплено в Паризькій конвенції з охорони промислової власності (РТ II 1994, 4/5, 19) (далі – Паризька конвенція). Завдяки Паризькій конвенції були розроблені деякі загальні міжнародні принципи й засади боротьби з недобросовісною конкуренцією, а багато економічно розвинених країн світу отримали можливість удосконалювати, розвивати відповідну ідеологію, відповідні норми, які є найбільш сприятливими для кожної окремо взятої країни з урахуванням правової системи [2; 3]. Французькі суди на основі загальних положень французького законодавства про відшкодування збитку в разі здійснення протиправних дій зуміли створити всеосяжну й ефективну систему захисту від недобросовісної конкуренції.

До країн із законодавством другого напрямку належать країни, в яких захист від недобросовісної конкуренції здійснюється на основі як загальних норм цивільного права, так і норм спеціального – господарського чи торгового законодавства. До таких країн належать Велика Британія, Ірландія, Бельгія.

До країн із законодавством третього напрямку належать країни, в яких було прийнято спеціальне (господарське чи торгове) законодавство, що регламентує захист від недобросовісної конкуренції. До них належать ФРН, Австрія, Швейцарія, Іспанія.

У деяких країнах четвертого напрямку розвитку законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, наприклад, у США, Японії, Канаді норми про боротьбу з неправомірним використанням ділової репутації і з недобросовісною конкуренцією взагалі складають частину антимонопольного законодавства, оскільки сама нечесна конкуренція розглядається як один з елементів монопольної практики. У межах законодавства про боротьбу з монопольною практикою виділяються конкретні склади правопорушень, що характеризуються як недобросовісна конкуренція [1, с. 5-6].

Законодавство окремих зарубіжних країн має свої особливості. Їх необхідно розглянути окремо в кожній країні. Так, формування антимонопольного законодавства США розпочалося із прийняття Закону Шермана (Sherman Act), який набрав чинності 20 червня 1890 р. Його було спрямовано на захист вільної торгівлі шляхом заборони трестів (монополій) та узгоджених дій між суб'єктами господарювання.

Ст. 1 Акта Шермана проголошує, що кожен контракт, об'єднання у формі тресту чи іншим чином, вступ у змову з метою обмеження торгівлі чи комерції між декількома державами або з іноземними державами оголошується незаконним [4].

Закон (Акт) Клейтона, прийнятий у 1914 р., забороняв певні види антиконкурентних дій. На сьогодні він складається з параграфів 12, 13, 14-19, 20, 21, 22-27 розділу 15. Деякі розділи були відредаговані або скасовані, оскільки не відповідали тим умовам, що

склалися в дійсності на ринку. Закон Клейтона встановлює заборону під час продажу товарів зі знижками повідомляти споживачам у будь-якій рекламі, що знижки певного суб'єкта господарювання більші, ніж у його конкурентів (ст. 13а).

Закон «Про Федеральну торговельну комісію» було прийнято у 1914 р. Цим Законом було створено Федеральну торговельну комісію в якості експертного органу, що допомагав Міністерству юстиції реалізовувати та виконувати антитрестівські закони. Кожен із цих базисних законів було спрямовано на захист та сприяння конкуренції на ринку.

Із метою захисту суб'єктів господарювання від проявів недобросовісної конкуренції, зокрема незаконного використання ділової репутації, було прийнято низку законів. Закон Уїллера-Лі (Wheeler-Lea Act) № 447 від 21 березня 1938 р. (або Закон «Про рекламу») доповнює Закон «Про Федеральну торговельну комісію» щодо передачі реклами продуктів та ліків до ведення Федеральної торговельної комісії.

Закон «Про ідентифікацію змісту текстильного волокна» (Textile Fiber Products Identification Act) № 85-897 від 2 вересня 1958 р. було прийнято з метою захисту виробників і споживачів проти помилкового маркування та неправдивої рекламної інформації щодо змісту волокон у текстильних виробках. Публічний закон № 89-775 від 3 листопада 1966 р. «Про добросовісну упаковку та маркування» було прийнято для регулювання міжштатної та міжнародної торгівлі шляхом попередження використання недобросовісними конкурентами обманних методів упакування й маркування споживчих товарів [4].

ФРН належить до тих країн, де законодавство про боротьбу з недобросовісною конкуренцією, зокрема незаконним використанням ділової репутації, розроблене окремо від інших нормативно-правових актів.

У ФРН самостійне антимонопольне (картельне) право виникло лише у другій половині ХХ століття із прийняттям Закону про картелі 1957 р. Німецькі юристи розрізняють антимонопольне законодавство, спрямоване проти обмеження вільної конкуренції за рахунок картелів чи узгоджених дій конкурентів, та законодавство, яке попереджає недобросовісну конкуренцію. Воно виникло значно раніше антимонопольного права (Закон про недобросовісну конкуренцію 1909 р.) і захищає чесну конкуренцію між підприємцями. Обидві галузі законодавства (антимонопольне право та право проти недобросовісної конкуренції) визначаються у ФРН одним терміном – «законодавство про конкуренцію». Слід зазначити, що нормативно-правовий акт 1909 р. забороняв засоби стимулювання продажів, таких як знижки, розпродажі тощо. Такі продажі, за винятком окремих товарів, були дозволені лише на 12 днів у літній та зимовий період, коли суб'єкт господарювання знаходився на певному ринку вже 25 років або у випадку обшуку.

У 2001 р. було внесено зміни до законодавства ЄС щодо захисту від проявів недобросовісної конкуренції. Акт дає приклади практики, що є несправедливими, залишаючи визначення масштабів зі значення цього поняття судам та юристам [5].

Оскільки ФРН є членом ЄС, то постала необхідність приведення законодавства у відповідність до цих змін. Замість внесення змін до діючого закону, німецький законодавець вирішив видати повністю новий нормативно-правовий акт. Так, 8 червня 2004 р. набрав чинності Закон «Про боротьбу з недобросовісною конкуренцією» [6]. Особливістю нового закону є те, що визначення фундаментальних термінів, які використовуються в акті, містяться у Цивільному кодексі ФРН (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB). Замість концепції «Добрі звичаї (Gute Sitten)» новий закон використовує поняття «несправедливість», відповідно до законодавства ЄС.

Згідно з новим законом забороняється реклама, що вводить в оману (параграф 5 UWG), регулюється порівняльна реклама (параграф 6 UWG).

Одним з основних порушень у ФРН є напад на ділову репутацію. Він є несправедливим і виражається у зневажливому ставленні або обмовлянні товарів, послуг, дій чи комерційних обставин конкурента. Пункт 4 (8) UWG забороняє твердження або поширення фактів щодо товарів, послуг або бізнесу конкурента, які здатні спричинити шкоду

бізнесу чи власнику, якщо лише ті факти можуть виявитися правдивими, тягар доказування покладається на особу, що поширює такі факти.

Наступним видом порушень у сфері захисту інтересів суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції є незаконне привласнення праці або експлуатація репутації конкурента. Чинний закон це забороняє та розуміє під цими діями введення в обіг товарів чи послуг, які є імітацією або точною копією товарів чи послуг конкурента, що ввело б в оману клієнтів і викликало змішування на ринку. У випадку незаконної експлуатації репутації, де знання або документація для імітації були отримані невідомим шляхом, визнається систематичним перешкоджанням свободі конкурентних дій.

Положення про рекламу, що вводить в оману, засноване на попередньому Акті і на формулюванні Директиви ЄС про рекламу, що вводить в оману. Пункт 5 (1) UWG містить загальне положення про заборону всіх форм реклами, що вводить в оману. Пункт 5 (2) UWG містить перелік критеріїв, які необхідно враховувати під час визначення, чи є реклама такою, що вводить в оману, а саме: який продукт було запропоновано, обставини й умови пропозиції, рекламне твердження, зокрема, будь-яка інформація, яка характеризує товари або послуги.

Значним порушенням добросовісної конкуренції є порівняльне рекламування. Порівняльна реклама – це будь-яка реклама, яка прямо або опосередковано ідентифікує конкурента або товари чи послуги, запропоновані конкурентом [6]. Параграф 6 (2) UWG дає перелік умов, за наявності яких реклама визнається порівняльною: порівнює товари або послуги, що не відповідають тим же потребам або не призначені для тієї ж мети; об'єктивно не порівнюється одна або більше особливостей тих товарів і послуг; це викликає змішування на ринку між рекламодавцем і конкурентом або між їх відповідними товарами чи послугами або між рекламодавцем і торговельною маркою конкурента; недобросовісний конкурент отримує незаконну перевагу або ослаблює репутацію торговельної марки добросовісного конкурента; вона дискредитує або обумовлює товари, послуги, дії, або особисті чи комерційні обставини конкурента [6].

У сучасній світовій економіці на перші місця виходить економіка КНР. І не в останню чергу в цьому є заслуга законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, яке необхідно частково проаналізувати.

До приходу до влади Китаю комуністичної партії у 1949 р. ділова репутація громадянина або суб'єкта господарювання розглядалася як найбільш цінний актив. Після 1949 р. все майно було націоналізовано, а репутація використовувалася виключно в інтересах держави з централізованою владою.

З 1970 р., коли КНР стала економічно відкритою країною, економіка почала розвиватися в новому напрямку. На китайському ринку з'явилися імпортні товари, які були якіснішими, ніж товари китайських виробників, попит на які різко впав. Для того щоб залишитися на ринку, китайські виробники почали вдаватися до методів недобросовісної конкуренції [7, р. 64]. Саме тоді постала необхідність у розробці конкурентного законодавства КНР. Проте лише в 1978 р. відбулися радикальні економічні зміни. Експериментальні антитрестівські закони були апробовані у двох головних китайських містах – Емані та Шанхаї. Закони були чинними до прийняття закону «Про боротьбу з недобросовісною конкуренцією». Перший проект цього закону з'явився у 1987 р. У ньому було поєднано вже існуюче законодавство та нові заходи регулювання ринкових відносин. Пізніше проект цього закону (який було тимчасово перейменовано на Акт Торгівлі на основі взаємної вигоди) неодноразово обговорювався. Лише у травні 1993 р. було прийнято Закон КНР «Про боротьбу з недобросовісною конкуренцією» [8].

Розділ 2 цього закону встановлює вичерпний перелік випадків незаконного використання ділової репутації добросовісного конкурента.

Так, суб'єкти господарювання не мають права використовувати наступні засоби для здійснення операцій на ринку, які можуть призвести до порушення ділової репутації

конкурентів: підробку товарного знаку; використання без дозволу назви, упаковки або оформлення (дизайну) товарів відомих марок, що може призвести до змішування з відомим товаром; використання без дозволу назв підприємств або особистого ім'я інших осіб на своїх товарах, що призводить до того, що споживачі помилково сприймають ці товари за товари інших осіб; підробку або незаконне використання недобросовісним конкурентом знаків якості відомих високоякісних товарів, фальсифікацію походження товарів, що вводить в оману споживачів щодо якості товарів; рекламу, яка містить неправдиву інформацію про якість, склад, використання, виробника, строк придатності, походження товару тощо [9].

Загалом забезпечення здорового розвитку соціалістичної ринкової економіки, захисту добросовісної конкуренції та припинення актів недобросовісної конкуренції, захисту законних прав та інтересів суб'єктів господарювання і споживачів – одне з головних державних завдань КНР.

Антимонопольне законодавство КНР має 5 головних завдань: 1) усунення корупції; 2) захист прав споживачів; 3) захист ділової репутації та комерційної таємниці; 4) заборона примусових і монополістичних торговельних методів; 5) заборона регіональних протекціоністських торговельних методів [8, р. 311]. А загальне цивільне законодавство забезпечує захист ділової репутації суб'єктів господарювання від поширення неправдивих даних (наклепу).

Український Закон «Про захист від недобросовісної конкуренції» передбачає застосування засобів захисту сумлінних суб'єктів господарювання від таких порушень, як неправомірне використання позначень; неправомірне використання товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; порівняльна реклама; дискредитація суб'єкта господарювання; схилення до бойкоту суб'єкта господарювання; схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника); підкуп працівника, посадової особи покупця (замовника); досягнення неправомірних переваг у конкуренції; поширення інформації, що вводить в оману; неправомірне збирання комерційної таємниці; розголошення комерційної таємниці; схилення до розголошення комерційної таємниці; неправомірне використання комерційної таємниці [10]. За вчинення названих правопорушень Законом передбачено різні види відповідальності до суб'єктів господарювання – порушників. А до їх посадових осіб, так само як і до чиновників і державних службовців, можуть бути застосовані санкції адміністративного і кримінального законодавства. Крім названого Закону на захист ділової репутації суб'єктів господарювання від недобросовісних конкурентів більшою чи меншою мірою орієнтовані положення Господарського кодексу України [11], Законів України «Про захист економічної конкуренції» [12], «Про Антимонопольний комітет України» [13], «Про захист прав споживачів» [14], «Про природні монополії» [15], «Про рекламу» [16], інших законів і підзаконних нормативних актів України, міжнародних конвенцій, договорів і домовленостей, що отримали визнання та обов'язковість виконання в Україні.

У цілому розвиток українського законодавства про захист від недобросовісної конкуренції відповідає загальносвітовим тенденціям.

Висновки. Розвиток законодавства про боротьбу з неправомірним використанням ділової репутації в різних країнах, що належать до різних правових систем, має загальні тенденції, на підставі яких виділено чотири основні напрямки розвитку цього законодавства. Також необхідно зазначити, що кожна із країн має суто індивідуальні особливості розвитку законодавства про захист ділової репутації добросовісних конкурентів. Так, у США не існує спеціального закону про охорону від недобросовісної конкуренції, а правовий захист від недобросовісної конкуренції ґрунтується на загальних нормах антитрестівського законодавства, складовою частиною якого є й положення про захист від недобросовісної конкуренції. Новітнє законодавство ФРН є прогресивнішим, оскільки

значно розширяє межі захисту ділової репутації добросовісних конкурентів. Розвиваючи ринкову економіку за соціалістичного ладу, КНР забезпечує захист ділової репутації добросовісних суб'єктів господарювання. На формування законодавства про захист від неправомірного використання ділової репутації в кожній окремо взятій країні впливають економічний розвиток держави, її політичний режим та рівень конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

У статті наведено класифікацію країн світу за такими напрямками розвитку законодавства про захист від недобросовісної конкуренції: 1) країни із законодавством на основі загальних положень цивільного права про делікти; 2) країни, в яких захист від недобросовісної конкуренції здійснюється на основі як загальних норм цивільного права, так і на основі норм спеціального – господарського чи торгового законодавства; 3) країни, в яких було прийнято спеціальне (господарське чи торгове) законодавство, що регламентує захист від недобросовісної конкуренції; 4) країни, які мають окреме анти-трестівське (антимонопольне) законодавство і склади правопорушень в адміністративному та кримінальному законодавстві.

Місце українського законодавства в цій класифікації однозначно визначити складно. У нас крім загального цивільного законодавства діє спеціальне господарське законодавство, яке передбачає можливість застосування спеціалізованими антимонопольними й іншими державними органами санкцій до порушників – суб'єктів господарювання. Однак так само адміністративне і кримінальне законодавство містить склади правопорушень, за якими до керівників суб'єктів господарювання – порушників та державних службовців – порушників можуть бути застосовані санкції адміністративно-правового чи кримінально-правового характеру. Вважаємо, що це є позитивним. Українське законодавство про захист від недобросовісної конкуренції за якістю й видами заходів захисту прав добросовісних суб'єктів господарювання в цілому не поступається законодавству економічно розвинених країн і країн із великим обсягом ВВП. Проблеми, що існують у вітчизняній практиці захисту від недобросовісних конкурентів, пов'язані з недостатньою якістю виконання законодавства та застосування санкцій до порушників. Саме у площині пошуку правових шляхів усунення цих проблем мають бути зроблені наступні дослідження.

Список використаних джерел:

1. Парашук С.А. Конкурентное право (правовое регулирование конкуренции и монополии). – М. : Городец, 2002. – 416 с.
2. Парижская Конвенция по охране промышленной собственности // Вестник ВАС РФ. – 1996. – № 2. – С. 107–129.
3. Kukrus A. Effective protection against unfair competition in the enlarging European union / A. Kukrus, J. Kaabel // Tallinn University of Technology. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/majanduspoliitika>.
4. Sherman Act // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justice.gov/atr/public/divisionmanual/chapter2.pdf>.
5. The New German Act Against Unfair Competition / J.P. Heidenreich // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iuscomp.org/gla/literature/heidenreich.htm>.
6. Finger M. and Schmieder S. The New Law Against Unfair Competition: An Assessment / M. Finger, S. Schmieder // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.germanlawjournal.org/pdfs_Vol_06_No216_Developments_Finger_Schmieder.pdf.
7. Low J. Brand and reputation in China following the financial crisis / J. Low, V. Leung // Intellectual Asset Management. – 2010. – March/April. – № 40. – P. 62–67.
8. Edward J. Epstein China's new competition law / J. Edward // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sunzi.lib.hku.hk/hkjo/view/14/1400188.pdf>.
9. Law Against Unfair Competition of The People's Republic of China // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.npc.gov.cn>.

10. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.

11. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.

12. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.

13. Про Антимонопольний Комітет України : Закон України від 26 листопада 1993 р. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – Ст. 472.

14. Про захист прав споживачів : Закон України у редакції від 15 грудня 1993 р. № 3682-ХІІ / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 1. – Ст. 1.

15. Про природні монополії : Закон України від 20 квітня 2000 р. № 1682-ІІІ / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 30. – Ст. 238.

16. Про рекламу : Закон України від 3 липня 1996 р. № 270/96-ВР / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.

РАДОМСЬКА О. В.,

здобувач кафедри адміністративного права
(Донецький юридичний інститут
МВС України)

УДК 342.951:346.548

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Метою роботи є дослідження нормативно-правових актів, спрямованих на протидію порушенням прав суб'єктів господарювання, внесення пропозицій щодо удосконалення сучасного стану нормативного забезпечення у цій сфері на основі дослідження теоретичних засад реалізації сучасної політики держави при порушенні прав суб'єктів господарювання державними контролюючими органами.

Ключові слова: порушення прав суб'єктів господарювання, контролюючі органи, державне регулювання.

Целью работы является исследование нормативно-правовых актов, направленных на противодействие нарушениям прав субъектов хозяйствования, внесение предложений по совершенствованию современного состояния нормативного обеспечения в этой сфере на основе исследования теоретических основ реализации современной политики государства при нарушении прав субъектов хозяйствования государственными контролирующими органами.

Ключевые слова: нарушение прав субъектов хозяйствования, контролирующие органы, государственное регулирование.

The aim of the research is the study of normative legal acts aimed at combating the violations of rights of economic entities, the submission of proposals on improvement of the modern state regulatory support in this sphere based on the study of the theoretical foundations of the implementation of the current state policy on violation of rights of economic entities by state controlling bodies.

Key words: violations of rights of economic entities, regulatory agencies, state regulation.

